

УДК 004.9:81(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-210-39>

ЗМІНА СТАВЛЕННЯ ДО МОВНИХ НОРМ У ВІРТУАЛЬНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЇЇ ПРИЧИНИ

CHANGE OF ATTITUDE TO LANGUAGE NORMS IN VIRTUAL COMMUNICATION AND ITS CAUSES

Середницька А.Я.,

*orcid.org/0000-0003-0883-3229**Scopus-Author ID 57815602100**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри української мови**Національного університету «Львівська політехніка»*

Останнім часом сфера вжитку мови розширилася: активно розвивається мова інтернет-спілкування, що не отримала ще однозначного визначення як лінгвістичне явище. Мовознавці дискутують, чи можна вважати віртуальну комунікацію окремим мовним різновидом, соціолектом чи мовним стилем.

Спілкування за допомогою месенджерів, соцмереж, чатів, форумів не тільки суттєво спростило життя людей, але й спричинило значні зміни у функціонуванні мови. Мова, яку використовують у віртуальній комунікації, має надзвичайно своєрідні риси. Основними її характеристиками є порушення мовних норм, особливо орфографічних правил і лексичних норм.

Мовознавці досліджують особливості мови інтернет-спілкування і намагаються з'ясувати психологічні й лінгвістичні причини радикальних змін, що відбулися на різних її рівнях. З погляду психології, розкутість і недотримання норм виникає через неформальну атмосферу інтернет-спілкування. На мовну поведінку користувачів мережі може також впливати те, що під час віртуального спілкування в них виникає ілюзія анонімності, конфіденційності. Інтернет стає місцем, де можна виявити протест проти унормованості. Важливою причиною порушення мовних норм може бути мовна гра. Вона поширюється не тільки на орфографію, а й на лексичний, граматичний, словотвірний, лексичний рівні мови. Нерідко мовці утворюють нестандартні форми з метою самовираження, щоб продемонструвати креативність, оригінальність, виділитися, привернути увагу за допомогою комічності або недоречності дописів. Оскільки безпосередній контакт неможливий, комуніканти утворюють нестандартні словоформи і порушують правила, щоб передати емоції.

Однак найбільш ймовірною причиною недбалого ставлення до мовних норм є те, що неформальне інтернет-спілкування є писемною формою розмовного стилю і тому набуває усіх відповідних цьому стилю особливостей: помилок, використання сленгу, суржику, девіантної лексики, обмеженості лексичного запасу.

Ключові слова: віртуальна комунікація, мова віртуального спілкування, мовні норми, орфографічні помилки, мовна гра, розмовний стиль.

Recently, the sphere of use of the language has expanded: the language of Internet communication, which has not yet received an unambiguous definition as a linguistic phenomenon, is actively developing. Linguists debate whether virtual communication can be considered a separate linguistic variety, sociolect or linguistic style.

Communication through messengers, social networks, chats, forums not only simplified people's lives, but also caused significant changes in the functioning of the language. The language used in virtual communication has extremely peculiar features. The main characteristics of this language are violations of generally accepted linguistic norms, especially spelling rules and lexical norms.

Linguists explore the peculiarities of the language of Internet communication and attempt to determine the psychological and linguistic causes of radical changes that have occurred at its various levels. From the point of view of psychology, non-compliance with norms in the language of the Internet arises from the informal atmosphere of Internet communication. The speech behavior of network users can also be influenced by the fact that during virtual communication they have the illusion of anonymity, confidentiality. The Internet is becoming a place where a speaker can protest against normalization. A language game can be an important cause of violation of language norms as well. It can extend not only to spelling, but also to lexical, grammatical, word-forming, lexical levels of speech. Speakers often form non-standard forms for the purpose of self-expression in order to demonstrate creativity,

stand out, attract attention with the help of comical or inappropriate posts. Since direct contact is impossible, communicators form non-standard word forms and break the rules to convey emotions.

The most likely reason for the careless attitude to language norms is that informal Internet communication is a written form of the colloquial style and therefore acquires all the features corresponding to this style: the appearance of errors, the use of slang, surzhik, deviant or limited vocabulary.

Key words: virtual communication, virtual communication language, language norms, spelling errors, language game, colloquial style.

Постановка проблеми. Останнім часом розвиток технічних засобів посилив тенденцію до переходу комунікації в письмовий онлайн-формат. Сучасні мовці спілкуються за допомогою месенджерів, соцмереж, чатів, форумів, пишуть коментарі, надсилають листи електронною поштою. Унаслідок радикальних суспільних та технічних змін стає щораз актуальнішою проблема вивчення особливостей функціонування мови як засобу віртуальної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова інтернет-спілкування має настільки своєрідні риси, що А. Абу Саалік, Л. Велла, Н. Волошина, С. Гріс, Д. Кристал, М. Міслін, Л. Стрельбицька вважають її окремим різновидом мови. Мовознавці С. Бак, А. Джонсон, А. Джеонг, П. Джярен, П. Кім, Х. Лі, А. Пан, А. Пікард, А. Шентон відзначають порівняну стабільність ділового інтернет-спілкування. У той же час науковці різних країн, зокрема, К. Ашвіні, К. Бедійс, М. Брундха, Г. Гузалия, Г. Гульназ, В. Преджіта, У. Фроліх визнають масове порушення орфографічних та інших мовних норм у неформальному інтернет-спілкуванні. Це явище є універсальним для всіх мов. Ч. Акбійік, Б. Барбоза, Л. Верхейєн, Н. Волошина, С. Геррінг, Д. Дені, З. Ізасі, А. Карадуз, І. Ковальчук, Г. Клярська, О. Коневщинська, Ю. Маковецька-Гудзь, М. Нето, С. Сефероглу, С. Тальямонте, Т. Тенгку-Сепора, Е. Харгіттай, Й. Швелх, Т. Шерман не тільки констатують цей факт, але й намагаються виявити психологічні й лінгвістичні причини радикальних мовних змін.

Мета дослідження. У нашому дослідженні ми поставили за мету охарактеризувати особливості мови інтернет-спілкування та встановити причини зміни ставлення мовців до мовних норм у віртуальній комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дотримання мовних норм є однією з визначальних ознак літературної мови. Однак ставлення до правил може різко змінюватися залежно від того, яким стилем спілкуються мовці і в якій комунікативній ситуації вони перебувають. Останнім часом сфера вжитку української мови розширилася: активно розвивається мова інтернет-спілкування, яка ще не отримала однозначного визначення як лінгвістичне явище. Мовознавці надають їй статусу мовного різновиду, соціолекту чи окремого стилю.

Інтернет-спілкування можна поділити на два різновиди: ділове та неформальне. Ділове інтернет-спілкування практично не зазнало змін. Суворі відповідності мовним нормам залишається невід'ємною ознакою ділового стилю. Якщо в неформальному спілкуванні помилки можуть бути визнані за своєрідний засіб мовної гри, то в його діловому різновиді вони справляють гнітюче враження. У діловому стилі орфографічні помилки, що трапилися через неуважність, поспіх, некомпетентність, можуть серйозно зашкодити іміджу працівника. Помилки знижують рівень довіри до людини, погіршують оцінку, яку дають її інтелекту й освіченості. Крім того, помилки в діловому спілкуванні можуть призвести до непорозумінь і фінансових збитків, а також знизити надійність документів [1]. Клієнти не довіряють сайтам, що рясніють помилками, оскільки вважають їх шахрайськими. Шукаючи роботу, потенційні працівники передусім звертають увагу на пропозиції фірм, сайти яких не містять помилок [2]. Інформація з мережі повинна бути вільною від орфографічних та інших мовних помилок, вважають учасники опитування, описаного в публікаціях [3; 4]. На думку респондентів опитувань, орфографічні й граматичні помилки занижують рівень компетентності мовця й вірогідності поширеної ним інформації. Аргументи, наведені студентами, що роблять багато помилок, відхиляють з вищою ймовірністю, ніж аргументи, наведені студентами, що не роблять помилок [4]. Праців-

ники, що написали грамотне резюме, мають більше шансів знайти роботу. Суспільство вимагає професіоналів, що вміють вживати мову коректно у будь-якому контексті, незалежно від способу комунікації [5]. Через це в письмовому діловому мовленні, навіть вираженому засобами інтернет-комунікації, мовці і далі намагаються уникати помилок.

Основні зміни відбулися в мові письмового неформального інтернет-спілкування, у якому ставлення до орфографічних помилок і мовних норм загалом є радикально іншим. Письмове неформальне спілкування практично перестало бути рукописним, оскільки перейшло у сферу інтернету й відбувається за допомогою соцмереж і месенджерів. «Протягом двох десятиліть американці перестали бути нацією мовців і перетворилися в націю, що набирає текст» [6, с. 138].

Чимало авторів намагаються відповісти на питання, яким чином перехід неформального спілкування в електронну сферу вплинув на дотримання мовних норм. Більшість мовознавців стверджує, що різка зміна способу спілкування суттєво вплинула на ставлення комунікантів до мови. Як стверджує Д. Кристал, мова інтернету “фундаментально відрізняється від різновидів мови, які вживають в інших семіотичних ситуаціях” [7, с. 5]. Дехто з науковців стверджує, що революційні зміни в електронній комунікації можуть спричинити виникнення нової моделі комунікації [8; 9]. Н. Волошина зауважує, що електронне спілкування набуло настільки специфічних рис, що його можна вважати окремим мовним стилем, чи соціолектом, або його типом – жаргоном. Поняття соціолекту дослідниця розуміє як мову особи, що містить риси, властиві для певної етнічної групи, соціального класу, осіб певного віку, статі, темпераменту тощо [10, с. 70–71]. У деяких випадках мережевий соціолект може набувати настільки екстремальних рис, що стає деструктивним щодо мови. Прикладом цього може бути соціолект «падонкаф», або так звана албанська мова, у якій мовці свідомо спеціально використовують масу граматичних та орфографічних помилок. Орфографічні помилки переважно утворюються внаслідок написання слів за вимовою: *фтему, зачот, падонак, аццкий* (замість *в тему, зачёт, подонок, адский*) [11]. Постійні мовні експерименти роблять інтернет своєрідним полігоном для випробування слів [12, с. 34].

Те, що мова електронного спілкування має свої власні риси і графологію, підтверджує також Л. Велла [13]. Для мови віртуального спілкування характерні скорочення, заміна слова буквою, вирізання фрагментів слів і поєднання фрагментів різних слів в одне, а також нетрадиційний правопис [8]. Схожі результати отримали дослідники, аналізуючи іспанську мову. Орфографія іспанської мови інтернету відрізняється від стандартної редукцією, трансформацією слів і редуплікацією [9].

Деякі науковці вважають, що інтернет-комунікація призводить до неграмотності мовців. Проблема епохи цифрових технологій полягає в тому, що добра мова і коректний правопис стають більше бажаними, ніж обов’язковими [14]. Вживання месенджерів, чатів та інших форм електронного спілкування збільшує кількість орфографічних помилок. Користувачі інтернету відчують байдужість до правописних норм, оскільки вони постійно бачать слова з помилками і звикають ідентифікувати їх у спотвореному вигляді [15]. Мовознавці настільки акцентують на впливі інтернет-комунікації на орфографію, що пропонують називати альтернативний правопис комп’ютерного спілкування неграфією [16; 17].

Причини недотримання мовних норм у неформальному інтернет-спілкуванні можуть бути як лінгвістичними, так і психологічними.

Так, Г. Клярська стверджує, що інколи навіть ті користувачі, які правильно пишуть, в інтернеті насолоджуються неформальністю, відсутністю правил, від чого передусім страждають орфографічні норми (особливо написання великої літери) [18, с. 51], а також пунктуація. І. Ковальчук доповнює це міркування, називаючи першопричиною мовних помилок протест проти унормованості [19].

На поведінку користувачів мережі також може впливати те, що під час віртуального спілкування в них виникає ілюзія анонімності, конфіденційності, відчуття безпеки, унаслідок чого

людина нерідко починає задовольняти свої деструктивні девіантні потреби, у тому числі мовні. Анонімність викликає розкутість, унаслідок чого користувачі інтернету часто виливають негативні емоції та задовольняють негативні потреби – часто шляхом образи інших [10].

Важливою причиною вживання некоректних орфографічних норм може бути мовна гра. Вона поширюється не тільки на орфографію, а й на інші рівні мови. Зокрема, крім некоректного правопису, комунікація в твіттері часто містить сленг [20]. Ю. Маковецька-Гудзь пояснює вживання в інтернет-спілкуванні русизмів, помилкових форм, суржику, нецензурної лексики психологічними причинами, вважаючи їх елементами мовної гри. Аналогічні процеси, стверджує вона, відбуваються в сучасному російському мережевому жаргоні, де використовується «навмисно спотворена орфографія і специфічна лексика» [21, с. 659]. Про схожі особливості інтернет-спілкування згадують канадські вчені. Вони вважають наявність друкарських огріхів, неправильного написання слів, неформальних висловів, сленгу, численних слововживань заниженого стилістичного характеру типовими характеристиками інтернет-спілкування [22].

С. Геррінг стверджує, що дописувачі утворюють нестандартні форми з метою самовираження, щоб продемонструвати грайливість і креативність [23]. Суттєвою причиною численних порушень може бути бажання привернути увагу за допомогою комічності або недоречності дописів. Численні відхилення привертають увагу, оскільки вони викликають двозначні комічні інтерпретації або вражають читачів своєю недоречністю [24]. Свідоме й цілеспрямоване вживання мовних помилок допомагає створити експресивний іронічний вислів. В. Бочелюк, М. Панов пояснюють особливості віртуального спілкування тим, що в процесі мережевої комунікації важко передати емоції, оскільки відсутній безпосередній контакт. «Онлайн-комунікація, будучи концептуально усною, реалізується в письмовій формі, в результаті чого виникає новий тип дискурсу – усно-писемний максимально неформальний, лаконічний та емоційно-насичений. В умовах відсутності невербальної стимуляції, користувачі вигадують оригінальні способи посилення значущості власного тексту: ЗБІЛЬШЕННЯ РЕПІСТРУ, що розцінюється читачем як посилення інтонації, навіть крик; свідоме нехтування правилами синтаксису та пунктуації; використання емотиконів як спосіб передачі емоційного стану; широке використання ненормативної і нецензурної лексики» [25, с. 86]. Крім того, мовні й орфографічні помилки в деяких випадках можуть бути потрібними для вираження змісту висловлювання [26].

Психологічний фактор появи помилок, заснований на грайливості, підтверджує дослідження, згідно з яким підхід до мови й правопису залежить від віку мовця. Найбільш неконтрольований вплив мовна мережева субкультура має на підлітків [25, с. 87], а також молодих дорослих [27].

Не можна також цілковито відкидати фактор поспіху. В. Чемеркін вважає помилки наслідком технічних умов спілкування: поспіху, виконання багатьох завдань відразу, а недотримання правил вживання великої букви – необхідністю одночасної роботи на клавіатурі комп'ютера обома руками [28].

Пояснюючи причини появи помилок, деякі дослідники дотримуються традиційних поглядів, згідно з якими ймовірність помилки передусім залежить від рівня освіченості мовця. Значний вплив на поведінку в мережі має соціальна нерівність [29].

Визначальним лінгвістичним фактором спотворення мовних норм є те, що значна частина користувачів в неформальному інтернет-спілкуванні використовує розмовний стиль [18]. Отже, помилки в онлайн-спілкуванні можуть бути просто стилістичною ознакою. Аналогічні висновки формулюють дослідники, аналізуючи тексти різних мов. Мова, яку вживають студенти в чатах, має спільні риси з розмовною, і через це має різні відхилення від літературної, особливо в правописі, де студенти порушують практично всі правила [30]. Такої ж думки дотримується О. Коневщинська: оскільки електронне спілкування набуває ознак усного мовлення, що проходить у письмовій формі, йому притаманні спонтанність, стилістична, орфографічна, син-

таксично-пунктуаційна безграмотність, обмеженість лексичного запасу [31]. Отже, порушення мовних норм виникають унаслідок специфіки атмосфери в мережі й комунікативних завдань, які користувачі ставлять перед собою, а також тому, що мова інтернету є новою формою побутування розмовного стилю.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Поява інтернету викликала появу такого явища, як віртуальна комунікація. Мова, яку використовують користувачі мережі, зазнала настільки суттєвих змін, що мовознавці дискутують про її статус як мовного різновиду, окремого соціолекту чи мовного стилю. Основними ознаками мови інтернет-спілкування є недбале ставлення до орфографії, вживання навмисно спотворених слів, сленгу, суржику, нехтування граматичними і синтаксичними нормами.

З погляду психології, мова міняється, бо стає засобом розваги, самоствердження користувача інтернету, демонстрації його оригінальності і гумору, креативності, небажання підкорятися нормам. За допомогою мовної гри мовці привертають увагу співрозмовників і передають емоції. Визначальним лінгвістичним фактором спотворення мовних норм є те, що мову інтернет-спілкування можна трактувати як новий спосіб функціонування розмовного стилю. Таким чином, помилки в онлайн-спілкуванні можуть бути просто стилістичною ознакою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bak S., Kim P. Korean spelling error correction using a Hangul similarity algorithm. *Advances on broad-band wireless computing, communication and applications* 2 (2017) p. 223–229. doi:10.1007/978-3-319-49106-6_21.
2. Cooper A. E., Diab D. L., Beeson K. M. Why Spelling Errors Matter: Online Company Reviews and Organizational Attraction. *Corporate reputation review* 23 (3) (2020) p. 160–169. doi:10.1057/s41299-019-00075-z.
3. Pickard A., Shenton A., Johnson A. Young people and the evaluation of information on the World Wide Web: principles, practice and beliefs. *Journal of librarianship and information science*, 46 (1), (2014) p. 3–20. doi:10.1177/0961000612467813.
4. Jeong A., Li H., Pan A. A sequential analysis of responses in online debates to postings of students exhibiting high versus low grammar and spelling errors. *Etr&d-educational technology research and development* 65 (5) (2017) p. 1175–1194.
5. Vazquez-Cano E., Holgueras G., Ana I., Saez-Lopez J. An analysis of the orthographic errors found in university students' asynchronous digital writing. *Journal of computing in higher education* 31 (1) (2019) p. 1–20. doi:10.1007/s12528-018-9189-x.
6. Baron N. S. Do mobile technologies reshape speaking, writing, or reading? *Mobile Media& Communication* 1 (1) (2013) p. 134–140. doi:10.1177/2050157912459739.
7. Crystal D. *Language and the Internet*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006. 318 p.
8. AbuSa'aleek A. O. Internet linguistics: a linguistic analysis of electronic discourse as a new variety of language. *International journal of English linguistics* 1 (2015) p. 135–145, DOI 10.5539/ijel.v5n1p135
9. Myslin M., Gries St. K. dixez? A corpus study of Spanish Internet orthography, *Literary and linguistic computing* 25 (1) (2010) 85–104. doi:10.1093/lit/fqp037.
10. Волошина Н. В., Полежаєв Ю. Г. Мережеве мовлення юнаків і дівчат. *Психолінгвістика*. 2013. Вип. 14. С. 66–74. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2013_14_7 Дата звернення: 20.07.2024.
11. Вострецова В. О. Мова віртуального спілкування підлітків. *Соціальні комунікації сучасного світу: науково-теоретичний збірник*. 2009. С. 236–238.
12. Стрельбицька Л. Інтернет як полігон розвитку природної мови. *Вісник національного університету "Львівська політехніка"*. 2005. Вип. 538. С. 33–38.
13. Vella L. Language used in Internet chatting and its effect on spelling. *Perspectives on Maltese linguistics* 14 (2014) p. 319-340. WOS:000345686800013
14. Ashwini K., Brundha M. P., Preejitha V. B. A Survey on increasing spelling errors due to increase use of digital Technology Among Students, *Bioscience biotechnology research communications*, 2020, 13(7), p. 247–250, DOI 10.21786/bbrc/13.7/41.
15. Guzalia G. A., Gulnaz G. S. Orthographic Mistakes In The Internet And Their Influence On The Literacy Of Tatar Students. *Modern journal of language teaching methods*, 2017, 7(9), p. 580–586.

16. K. Bedijs. Neography in the computer-mediated Spanish Communication. Alternative spellings in the chat network www.irc-hispano.es. *Romanische forschungen*, 2018, 130(3), p. 418–421.
17. Frohlich U. Neography in computer-mediated Communication of Spanish. For alternative spellings in the Chat Network. *Zeitschrift fur romanische philology*, 2017, 133(4), p.1155. doi:10.1515/zrp-2017-0062.
18. Клярська Г.Ю. «Особливості мови інтернет-спілкування (на прикладі україномовних користувачів)» *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер: Філологія. 2018. № 32. Вип. 32 (3). С. 49–52.
19. Ковальчук І. А. Мовна специфіка спілкування в Інтернеті. *Магістеріум*. 2009. Вип. 37: Мовознавчі студії. С. 45–48.
20. Izazi Z. Z., Tengku-Sepora T. M. Slangs on Social Media: Variations among Malay Language Users on Twitter. *Pertanika journal of social science and humanities*, 2020, 28(1), p. 17–34. WOS:000520865200003.
21. Маковецька-Гудзь Ю. Українська мова у соціальних мережах. *Мовні і концептуальні картини світу*. Збірник наукових праць. Випуск 47. Ч. 1. К.: 2014. С. 658–663. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
22. Tagliamonte S. A., Denis D. Linguistic ruin? LOL! Instant messaging and teen language, *American Speech*, 2008, 83(1), p. 3–34. doi:10.1215/00031283-2008-001.
23. Herring S. C. Grammar and electronic communication. In C. Chapelle (Ed.). *The concise encyclopedia of applied linguistics*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell, 2019. URL: <http://ella.ils.indiana.edu/~herring/CEAL.pdf>.
24. Sherman T., Švelch J. “Grammar Nazis never sleep”: Facebook humor and the management of standard written language. *Language Policy*, 2015, 14, p. 315–334. doi:10.1007/s10993-014-9344-9
25. Бочелюк В., Панов М. Проблемне поле психолінгвістичних досліджень дискурсу соціальних онлайн-мереж. *Психолінгвістика*. 2018. Вип. 24 (1). С. 79–96.
26. Barbosa V., Neto M. Heterogeneity of writing: proposed «Spelling errors» in digital social Networks and a sense construction, *Revista de letras norte@mentos*, 2019, 12(29), p. 158–176, WOS:000474261700010
27. Verheijen L. Orthographic principles in computer-mediated communication The SUPER-functions of textisms and their interaction with age and medium. *Written language and literacy*, 2018, 21(1), p. 111–145. doi:10.1075/wll.00012.ver.
28. Чемеркін С. Українська мова в інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. Київ, 2009. 240 с.
29. Hargittai E. Hurdles to information seeking: spelling and typographical mistakes during users’ online behavior, *Journal of the association for information systems*, 2006, 7(1), p. 52–67. DOI 10.17705/1jais.00076
30. Akbiyik C., Karaduz A., Seferoglu S. A study of students’ use of written language in online chatting. *Bilig*, 2013, 64, p. 1–22 WOS:000317906100001.
31. Коневщинська Ольга Еммануїлівна. Проблема інтернет-мовлення старшокласників в електронних соціальних мережах. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017. Том 60. № 4. С. 77–86.